

AN EVALUATION RELATED WITH MATERIAL LEGENDS PREPARED FOR HISTORICAL MONUMENTS

ABSTRACT

In this study, material analysis studies were produced in documentation of various historical monuments examined under the scope of Restoration Project and Traditional Building Materials lectures conducted in Gebze Technical University, Architecture Department, Post Graduate Program in order to form a common language in display techniques used in legends. Suggestion material legend was developed after examination of the samples obtained from İstanbul Cultural Assets Conservation Boards archives and suggested legend was presented on a sample structure.

The study was limited by material analysis and therefore period, deterioration, etc. analysis were left outside the scope. In order to examine the legends of all analyses presented to protection Conservation Boards (material, period, deterioration, etc.) and come into effect by common display techniques it will be compliant for the related organizations in Turkey to conduct studies. This presented study is considered to support the subject.

Tarihi Eserler İçin Hazırlanan Malzeme Analiz Lejantlarına Yönelik Bir Değerlendirme

CAHİDE AYDIN İPEKÇİ,
E. ÖZLEM AYDIN, TUĞBA AKTUĞ*

► Giriş

Tarihi eser koruma çalışmalarının ana hedefi; tarihi yapıların özgün plan ve cephe düzeninin, döneminin malzeme ve yapı tekniklerinin korunarak gelecek nesillere aktarılmasıdır. Koruma çalışmaları, tarihi eserlerin özgün mimari özelliklerini sürdürülebildiği ölçüde başarılı sayılmaktadır.

Koruma süreci başlıca; tarihi araştırma, eseri tanıma-anlama-yorumlama, belgeleme, malzeme ve sorunların teşhisi, projelendirme, uygulama, denetim ve sürekli bakım süreçlerinden oluşmaktadır. Bu aşamalarda belgeleme önemli bir yer tutmaktadır (Ersen vd., 2009). Tarihi yapıların koruma ve onarım çalışmaları kapsamında yapılan teknik araştırmalarda, özgün yapıda kullanılan malzeme türleri ve bozulmaların bilimsel olarak tespitine yönelik yapılan çalışmalar oldukça önem arz etmektedir (Angı, 2014).

Türkiye’de tarihi eserlerin belgelenmesi, projelerinin hazırlanması ve

Rölöve-Restitüsyon-Restorasyon projeleriyle birlikte Koruma Kurullarına sunulan malzeme analiz paftalarında kullanılan lejantlarda bir dil birliği bulunmamaktadır.

Koruma Bölge Kurullarına sunulması aşamalarında uyulması gereken mevzuat, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’dur. Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakım ve Onarımları ile ilgili 660 no.lu ilke kararının “Taşınmaz Kültür Varlıklarının Rölöve-Restitüsyon-Restorasyon Projesi Hazırlama Esasları” kısmında; tarihi yapıların mevcut durumunu belgeleyen çizimlerle birlikte, gerekli görüldüğünde yapım tekniği ve malzeme kullanımı ile fiziksel durumun değerlendirilmesine yönelik çalışmalar da istenmektedir (URL1, 2014). Bu bağlamda hazırlanan ve Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları-

na sunulan rölöveler, tarihi yapılar da kullanılan yapı malzemeleri ve yapım tekniğini açıklayan malzeme analiz paftalarını da içermektedir. Ancak, bu çalışmalarla ilgili olarak projelerde kullanılacak örnek bir “lejant”, hazırlama esasları arasında yer almamaktadır. Rölöve-Restitüsyon-Restorasyon projeleriyle birlikte Koruma Kurullarına sunulan malzeme analiz paftalarında kullanılan lejantlarda dil birliği olmadığı, kullanılan gösterim tekniklerinin projeden projeye değişiklik arz ettiği ve müelliflerin tercihleri doğrultusunda şekillendiği bilinmektedir. Lejantların çoğunlukla doku veya renk bakımından birbirine yakın olması, arşivlenecek bu paftaların açıklayıcı belgeler olma özelliğini azaltmaktadır. Bu durum ayrıca değerlendirme yapan raportör ve kurul üyelerinin işlerini de zorlaştırmaktadır.¹

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama Denetim Müdürlüğü (KUDEB) çalışma grubu, tarihi eserlerde görülen farklı dönem izleri, malzeme cinsleri ve bozulmalar gibi, yapının okunabilirliğini sağlayacak tüm tespitleri göstermek üzere çeşitli

* Yrd. Doç. Dr. Cahide AYDIN İPEKÇİ, GTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, e-posta: caipekci@gtu.edu.tr; Doç. Dr. Elif Özlem AYDIN, GTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, e-posta: ozlemoral@gtu.edu.tr; Tuğba AKTUĞ, Mimar, GTÜ Mimarlık Fakültesi Y. Lisans Öğrencisi, e-posta: tugbaaktug@hotmail.com.

¹ Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurullarında görevli kişilerden alınan bilgi.

lejantlar geliştirmiştir. Şekil 1’de malzemelerin tür ve dağılımını gösteren bir tespit lejantı örneği yer almaktadır (Ersen vd., 2009). Ancak Őekildeki lejant içerikleri, her farklı tarihi esere göre yeniden düzenlenmiştir.

Taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının korunması kapsamında yürütülecek çalışmaların ve elde edilecek bulguların uygulamaya konulmasında izlenecek yöntemlerin bilimsel olması gerekmektedir. Avrupa Standardizasyon Komitesi, CEN (*Comité Européen de Normalisation/European Committee for Standardization*), 2001 yılında kültür varlıklarını koruma çalışmalarında bilimsel standartlara uygun çalışma yöntemlerinin kullanılması amacıyla, CEN/TC 346 başlığı ile standardizasyon oluşturma çalışması başlatmıştır. Söz konusu çalışmanın amacı; kültür varlıklarının korunmasında kullanılan tanım ve terminolojiler, kültür varlıklarının mevcut durumlarının ve malzeme bozulmalarının tespiti, korumada kullanılacak olan malzemeler için yapılacak analizler/testler konusunda bir birlik sağlamak üzere standartlar oluşturma’dır (Böke ve İpekoglu, 2014).

Bu çalışmada, Gebze Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Anabilim

Dalı Yüksek Lisans Programı, Restorasyon Projesi ve Geleneksel Yapı Malzemeleri dersleri kapsamında, çeşitli dönemlerde incelenen farklı tarihi yapıların belgeleme çalışmalarında malzeme analiz paftaları üretilecek lejantlarda kullanılan gösterim tekniklerinde dil birliği oluşturulmaya çalışılmıştır. İstanbul Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları arşivlerinden elde edilen örnekler incelenerek çalışma kapsamında öneri malzeme lejantı geliştirilmiş ve bu lejant, koruma grubu 2. derece olan tarihi bir yapı üzerinde sunulmuştur.

Çalışma malzeme analizi ile sınırlanılmış olup dönem, bozulma vb. analizler kapsam dışı bırakılmıştır. Koruma Bölge Kurullarına sunulan ve malzeme, dönem, bozulma vb. tüm analizlerin lejantlarının irdelenerek ortak gösterim teknikleriyle uygulamaya geçirilebilmesi için Türkiye genelinde ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından Avrupa standartları ile uyumlu, ortak bir çalışma yürütülmesi uygun olacaktır. Sunulan bu çalışmanın da konuya destek olacağı düşünölmektedir. Koruma grubu 1. derece olan tescilli eski eserler için düzenlenecek lejantta, malzemelerin daha ayrıntılı Şekilde belirtilmesi gerekmektedir.

MALZEME TESPİTİ LEJANT	
	Küfeki
	Marmara mermeri
	Od taşı
	Tuğla (28x28x4cm)
	Tuğla (23x23x3.5cm)
	Delikli tuğla
	Alaturka kiremit
	Marsilya tipi kiremit
	Ahşap
	Kireç esaslı sıva
	Horasan sıva
	Çimento lu sıva
	Alçı
	Demir

Şekil 1. Lejant örneği
(Ersen vd., 2009).

Örnekler Üzerinden Malzeme Analizi Lejant Çalışmalarının Değerlendirilmesi

Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurullarına sunulan projelerde kullanılan malzeme analiz lejantları incelenmiş, örnek olarak seçilen projelerin² lejantlarında kullanılan malzemeler, yapım teknikleri, lejantın pafta üzerindeki konumu, lejant taramaları ve renkleri, her bir proje için ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Örnek 1 olarak adlandırılan çalışmanın (Şekil 2) malzeme analiz lejantında tarama kullanılmamış, malzemeler yalnızca renklendirme ile gösterilmiştir. Bunlar; “betonarme”, “tuğla”, “ahşap”, “mermer”, “metal” ve “dökme mozaik kaplama” olmak üzere, paftanın saç alt köşesine yatay olarak sıralanmıştır.

Örnek 2 olarak adlandırılan çalışmada (Şekil 3, 4), malzeme analiz lejantında, renklendirme ile birlikte tarama da kullanılmıştır. Pafta

düzeni içinde saç tarafa yerleştirilen lejantta; “toprak”, “ahşap”, “tuğla”, “mermer”, “cam”, “moloz taş dolgu”, “dolgu ateş tuğlası”, “kireç sıva”, “horasan sıva”, “Marsilya tipi kiremit”, “çinko kaplama”, “çimento esaslı malzeme”, “karo mozaik”, “plastik esaslı malzeme” ifadelerine yer verilmiştir.

Şekil 5’de planı ve kesiti verilen Örnek 3’de, malzeme analiz lejantında, “ahşap”, “seramik”, “dökme mozaik”, “karo mozaik”, “şap”, “çimento esaslı sıva”, “plastik esaslı malzeme”, “betonarme taşıyıcı eleman”, “kârgir duvar”, “ahşap konstrüksiyon” malzemeleri ve yapım teknikleri renk ve tarama kullanılarak ifade edilmiştir. Pafta düzeni içinde, saç tarafa yerleştirilen lejantın tarama kutuları ve yazı boyutu küçüktür. Cam malzeme lejantında

tarama yapılmamış, çimento esaslı sıva ile ahşap malzeme lejantlarında birbirine yakın renkler seçilmiştir.

Örnek 4’te (Şekil 6), malzeme analiz lejantında sırasıyla “kârgir duvar”, “ahşap duvar”, “ahşap merdiven”, “ahşap döşeme”, “ahşap tavan kaplaması”, “sıva+boya kaplama”, “karo mozaik kaplama”, “seramik kaplama”, “şap”, “metal doğrama”, “ahşap doğrama”, “ahşap süpürgelik”, “saç kaplama”, “ahşap duvar kaplaması”, “Marsilya kiremiti”, “taş süpürgelik” malzemeleri ve yapım teknikleri verilmiştir. Lejant paftanın alt tarafında üç sıra olacak Şekilde yerleştirilmiştir. Döşeme ve tavan planlarında ayrıca lejant verilmemiştir.

Örnek 5’de (Şekil 7, 8), malzeme analiz çalışmasında kullanılan lejantta; sırasıyla “alçı sıvalı

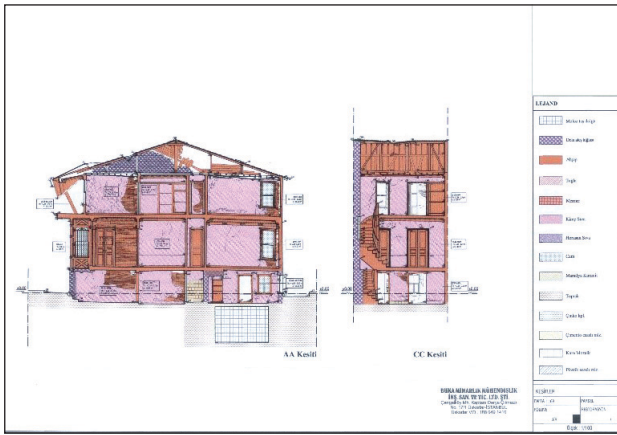
² Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurullarından alınan izin uyarınca, projelerdeki yapı adları ve müellif bilgileri belirtilmemiştir.

Şekil 2a-b. Örnek 1, Planlar (Arsiv 1, 2014)

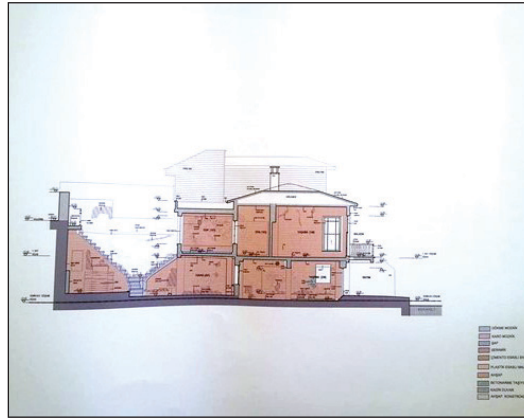
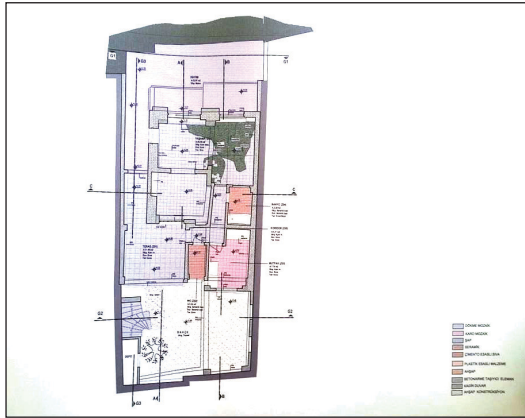
Şekil 3. Örnek 2, Planlar (Arsiv 2, 2014)

Şekil 4a. Örnek 2, Kesitler (Arsiv 1, 2014)

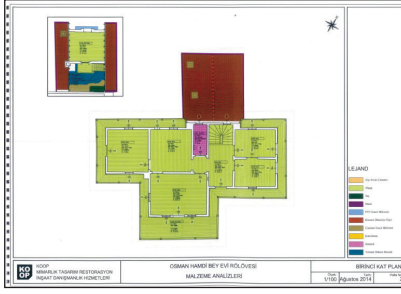
Şekil 4b. Örnek 2, Görünüşler (Arsiv 2, 2014)

Şekil 5a-b.
Örnek 3,
Plan ve kesit
(Arsiv 3, 2014)

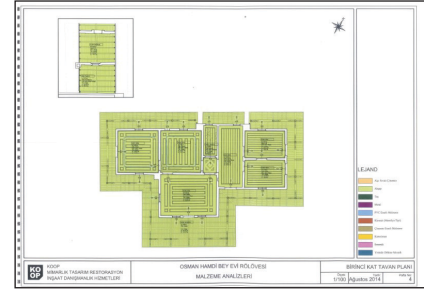
Şekil 6. Örnek
4, Kesit ve
görünüşler
(Arsiv 4, 2014).

Şekil 7. Örnek 5, Planlar (Arsiv 5, 2014).

Şekil 8. Örnek 5, Kesitler (Arsiv 5, 2014).

Şekil 9. Örnek 5, Tavan planları (Arsiv 5, 2014).

çimento”, “ahşap”, “taş”, “metal”, PVC esaslı malzeme”, “Marsilya tipi kiremit”, “çimento esaslı malzeme”, “karosiman”, “seramik”, “yerinde dökme mozaik” malzemeleri ve yapım teknikleri gösterilmiştir. Lejant paftasının sağında yer almakta olup tarama kullanılmamış, yalnızca renklendirme

yapılmıştır. Projede bulunan, ancak plan paftasında yer almayan malzemeler ve yapım teknikleri de lejantta gösterilmiştir (Şekil 9).

İncelenen beş adet yapıya ait malzeme analiz paftalarında;

- Lejantların pafta düzeninde farklı yerlere yerleştirildiği,
- Yapım tekniği ve malzeme

lejantlarının birlikte kullanıldığı,

- Lejantlarda kullanılan renk ve taramalarda ortak gösterim tekniğinin bulunmadığı,
- Yakın dönemde yapılan müdahaleler nedeniyle, PVC, *shingle* gibi yeni yapı malzemelerinin de lejantlarda yer aldığı gözlenmiştir.

Öneri Malzeme Analiz Lejantı ve Uygulama Örneği

Çalışmanın bu bölümünde, lejant tekniği geliştirilirken izlenen yöntem anlatılmıştır. Ardından çalışma konusu olarak seçilen İstanbul İli, Şişli İlçesi, Ergenekon Mahallesi, 57 pafta, 639 ada, 22 parseldeki 2. derece tescilli tarihi yapı hakkında genel bilgiler verilmiş ve seçilme kriteri açıklanmıştır. Geliştirilen malzeme analiz lejantı, yapının rölövesi üzerinde sunulmuştur.

Malzeme Analiz Lejantının Hazırlanması

Tarihi yapılarda kullanılan yapı malzemeleri; taş, toprak, ahşap ve maden esaslı olmak üzere dört başlık altında toplanmaktadır. Ancak zaman içerisinde yapıya yapılan ekler, onarım vb. müdahalelerde, yeni yapı malzemelerinin de kullanıldığı görülmektedir. Bu kapsamda GTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nde, yüksek lisans dersi kapsamında farklı dönemlerde rölöveleri hazırlanan yapılarda tespit edilen ve yanı sıra, Koruma Bölge Kurullarındaki örnek projelerin incelenmesi ile belirlenen malzemeler, başlıklar

Tablo 1. Öneri Malzeme Analiz Lejantı Gösterimleri

MALZEME LEJANDI						
NO	MALZEMELER	A	B	C	D	TARAMA İSİMLERİ
TAŞ ESASLI MALZEMELER						
1	YERİNDE DÖKME MOZAK					HEX (A:0 S:1)
2	KARO MOZAK					NET (A:0 S:8)
3	KAROSİMAN					C.AY (A:0 S:4)
4	KÜPEKİ					SQUARE (A:0 S:3)
5	KALKER KIREÇ TAŞI					FLEX (A:0 S:1)
6	TRAVERTEN					ZIGZAG (A:225 S:3)
7	KONGLOMERA / ÇAKIL TAŞI					GRAVEL (A:0 S:1)
8	KUM TAŞI					AR-COHC (A:0 S:0.2)
9	MERMER					DASH (A:0 S:1.5)
10	ARDUVAZ					SQUARE (A:45 S:2)
11	OD TAŞI					SACNCR (A:0 S:3)
12	GRANİT					AR-BR16C (A:0 S:0.1)
13	BAZALT					DASH (A:90 S:1.5)
TOPRAK ESASLI MALZEMER						
14	SIKIŞTIRILMIŞ TOPRAK					EARTH (A:45 S:8)
15	KERPIÇ TUĞLA					AR-B83 (A:0 S:0.1)
16	HARİMAN TUĞLASI					AR-BRSTD (A:0 S:0.1)
17	DÖŞEME TUĞLASI					GRATE (A:0 S:8)
18	DELİKLİ TUĞLA					SQUARE (A:0 S:2)
19	KÜNK					HEX (A:0 S:3)
20	ALATIRKA KİRENİT					AR-RS-İKE (A:0 S:0.35)
21	MARSİLYA TİPİ KİREMİT					AR-RS-İKE (A:0 S:0.38)
22	ÇİNİ					INSUL (A:45 S:2)
23	SERAMİK					ANGLE (A:0 S:2)
24	FAYANS					ANGLE (A:0 S:1)
25	CAM					AR-RRDOP (A:45 S:0.5)
AHŞAP ESASLI MALZEMER						
26	AHŞAP TAŞIYICI (DİKME, KİRİŞ, HATIL, PAYANDA, KUŞAK VB.)					AR-ROOF (A:0 S:0.25)
27	AHŞAP DOĞRAMA (KAPI, PENCERE, KEPEK VB.)					MUDST (A:0 S:1)
28	AHŞAP (DÖŞEME-DUVAR-TAYAN KAPLAMA, SÜPÜRGEK VB.)					ANS138 (A:0 S:75)
29	AHŞAP YONGA LEVHA (KONTRAPLAK, MDF VB.)					NET (A:0 S:10)
MADEN ESASLI MALZEMELER						
30	DEMİR (DOĞRAMA, KORKULUK, PARMAKLIK, FERFORJE VB.)					HONE (A:0 S:1)
31	KURŞUN					DOTS (A:0 S:5)
32	BRONZ					ISO07#100 (A:0 S:1)
33	BAKIR					GRASS (A:0 S:1)
34	ÇİNKO					CROSS (A:0 S:0.5)
35	ALÜMİNYUM (DOĞRAMA, KORKULUK VB.)					PLAST (A: 90 S:1)
36	PIRİNÇ					GOST_GLASS (A:90 S:2)
37	ALTIN					STARS (A:0 S:1)

altında sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Her başlık için belirleyici bir renk saptanmış; taş, toprak, ahşap ve maden esaslı malzemeler Tablo 1’de; sıva, harç, alçı, beton, boya ve kaplamalar ile plastik esaslı malzemeler vd. Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 1’de yer alan “Taş esaslı malzemeler” için “gri”, “Toprak esaslı malzemeler” için genel olarak “kırmızı” renk kullanılmaya çalışılmıştır. Ancak “Toprak esaslı malzemeler” grubunda yer alan bazı malzemelerin örnek proje üzerindeki denemeler sonucunda, okunabilirlik açısından farklı renk kullanılarak ifade edilmesi uygun görülmüştür. Örneğin “Sıkıştırılmış zemin, döşeme vb.” gri, “Kiremit turuncu, “Çini, Seramik, Fayans ve Cam” mavi renklerde gösterilmiştir. “Ahşap esaslı malzemeler” için “kahverengi” kullanılmıştır. Karkas, dikme, döşeme kirişi, hatıl, payanda, kuşak, boyunduruk vb. elemanlar “Ahşap taşıyıcı”; ahşap kapı, pencere, kepenk vb. doğrama ile ilgili elemanlar “Ahşap doğrama”; ahşap döşeme-duvar kaplaması, süpürgelik vb. elemanlar “Ahşap”; kontrplak, sunta vb. elemanlar “Ahşap yonga levha” alt başlıkları ile ifade edilmiştir. Ancak bu açıklamalar tarihi yapının özelliklerine göre değiştirilebilir. “Maden esaslı malzemeler” için “mor” renk kullanılmıştır. Ancak okunabilirlik açısından “altın ve pirinç” için açık sarı renk tercih edilmiştir.

Tablo 2’de yer alan “Sıva” için sarı, “Harç” için yeşil, “Alçı” için açık turuncu, “Beton” için açık gri, “Boya ve kaplamalar” için petrol mavisi, “Plastik esaslı malzemeler (PVC)” için pembe renk tercih edilmiştir. Ayrıca “diğerleri” başlığı altında, Tablo 1’deki gri, kırmızı ve kahverengi renkler kullanılarak, duvar kuruluşları ve döşeme yapım tekniklerine de yer verilmeye çalışılmıştır. Projelerde yer alan “muhdes” ve “boşluk” ifadeleri de bu başlık altında yer almaktadır.

Tablo 1 ve 2’deki alt başlıklarda, belirlenen malzemelerin her biri için farklı boyut, renk ve şekillerde tarama yapılmıştır. Bu taramaların AutoCad programındaki *hatch*

Tablo 2. Öneri Malzeme Analiz Lejantı Gösterimleri

MALZEME LEJANDI						
NO	MALZEMELER	A	B	C	D	TARAMA İSİMLERİ
SIVA						
38	TOPRAK SIVA (KITIKLI)					LHE (A:0 S:2)
39	ALÇI ESASLI SIVA					JIS STA 2.5 (A:135 S:5)
40	KIREÇ ESASLI SIVA (KITIKLI)					ANS131 (A:0 S:3)
41	ÇİMENTO ESASLI SIVA					AR-CONC (A:0 S:0.1)
HARÇ						
42	ÇAMUR HARCI (KITIKLI)					CORR (A:0 S:2)
43	KIREÇ HARCI (KITIKLI)					CORR (A:0 S:3)
44	KIRGASAH HARCI					CLAY (A:45 S:3)
45	ALÇI HARCI					PLASTI (A:45 S:2)
46	ÇİMENTO HARCI (ERKEN DÖNEM)					SAC VCR (A:0 S:3)
47	ÖRÜN HARCI					DASH (A:45 S:3)
ALÇI						
48	ALÇI SÜS (TAVAN - CEPHE)					ANS136 (A:0 S:1)
49	ALÇI REZEV					PLASTI (A:45 S:2)
BETON						
50	YERİNDE DÖNME BETON (DEY ZİK, EŞİK, HARPUŞTA, LENTO VB.)					STELI (A:45 S:4)
51	DOĞAL BETON (BETONARME)					ANS133 (A:0 S:2)
52	BETON BRİKET, PARKE TAŞI VB.					AR-8816 (A:0 S:0.05)
53	ŞAP					ISO04W10C (A:0 S:1)
BOYA VE KAPLAMALAR						
54	KIREÇ BADAHA					ISO07W10C (A:0 S:2)
55	SATEN BOYA					ISO07W10C (A:0 S:3)
56	SU BAZLI BOYA					ISO08W10C (A:0 S:2)
57	DUVAR KAĞIDI					CROSS (A:0 S:1)
PLASTİK (PVC) ESASLI MALZEMELER						
58	PVC DUVAR-DÖŞEME KAPLAMASI (MARLEY, MUŞAMBA, SIDING VB.)					PLAST (A:0 S:2)
59	PVC DOĞRAMA (KAPLI PENCERE VB.)					Z GZAG (A:136 S:4)
60	PVC ÇATI KAPLAMASI (SHINGLE, ÖNCÜ LÜN VB.)					TRIANG (A:0 S:2)
61	PVC YAŞMUR ÇIĞIĞI					GOST G_ASS (A:0 S:1)
DİĞERLERİ						
62	KURU TAŞ DUVAR (AHŞAP HATILI)					ANS147 (A:0 S:2)
63	DOĞAL TAŞ DUVAR (HARÇLI)					G-RAVEL (A:0 S:2)
64	TUĞLA DUVAR					BRICK (A:0 S:2)
65	ALMAŞIK DUVAR (TAŞ+TUĞLA)					AR-BRELM (A:0 S:0.2)
66	KERPIÇ DUVAR					BRSTON E (A:0 S:2)
67	YOLTA DÖŞEME					Z GZAG (A:136 S:2)
70	AHŞAP YIĞMA DUVAR					F-OUND (A:0 S:3)
71	TAŞ DOLGULU AHŞAP KARKAS DUVAR					CONK (A:30 S:2)
72	HİMSİ KERPIÇ, TAŞ, TUĞLA VEYA SEPİ ÖRGÜ DÖLME BAĞLADI VB.)					NETS (A:0 S:3)
73	AHŞAP KAPLAMALI AHŞAP KARKAS DUVAR					AR-ROOF (A:0 S:0.5)
74	MUHDES					PLASTI (A:45 S:2)
75	BOŞLUK					

komutunda belirlenen isimleri, kullanılan ölçekler ve açılar Tablo 1 ve 2’de “tarama isimleri” sütununda belirtilmiştir. Muhdes kısımlar için renk belirlenmemiş, AutoCad programına göre *Plast (A:45 S:2)* taraması kullanılmıştır.

Malzeme lejantı, üç tanesi renkli, bir tanesi renksiz olmak üzere dört farklı şekilde hazırlanmıştır. Tablo 1 ve 2’de görüldüğü üzere A, B ve C sütunları renkli, D sütunu renksiz lejant taramalarını ifade etmektedir. Sınıflandırma için seçilen renklerle hazırlanan A sütununda, yalnızca AutoCad programındaki *solid* taraması kullanılmıştır. B sütunu, A ve D sütunları çakıştırılarak

hazırlanan yöntemdir. C sütununda gösterilen yöntem ise, D sütununda hazırlanan taramaların renklerle oluşturulmuş halidir.

Proje paftasında ise, lejantın konumu sayfa düzeninin sağında ve alt alta gelecek şekilde düzenlenmiştir (Şekil 12). AutoCad programı kullanılarak hazırlanan çizimler, ölçek kullanılmadığından gerçek boyutlarında hazırlanmıştır. Bu nedenle lejantta kullanılan tarama kutuları AutoCad üzerinde 30x50cm boyutlarında düzenlenmiş ve kutular arasında 20cm boşluk bırakılmıştır. Basılı pafta üzerinde ise, 1/50 ölçeğine göre 6x10mm boyutlarında görünmektedir.

Projede yer alan tüm malzemeler her paftada yer alan lejantta gösterilmiş olup yalnızca ilgili paftada kullanılan ve kullanılmayan malzemelere ait lejantlar gruplandırılarak bir araya toplanmış, böylece gösterimin daha kolay anlaşılması sağlanmaya çalışılmıştır (Şekil 12a-b).

Uygulama Örneği

Bu çalışma için, mekânsal kurgusu, yalın cepheleri ve zaman içinde yapıda inşa edilmiş dönem ekleri göz önüne alınarak, öneri malzeme analizi lejantının denenmesi için yukarıda söz edilen, İstanbul İli, Şişli İlçesi, Ergenekon Mahallesi'nde yer alan tarihi yapı örnek olarak seçilmiştir.

İstanbul 2 numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 11.06.2008 gün ve 1860 sayılı kararı ile tescil edilen ve koruma grubu 2. derece olarak belirlenen yapının, öncelikle genel mimari özellikleri aktarılmış, daha sonra öneri malzeme lejantının yapı rölövesi üzerinde nasıl uygulandığı gösterilmiştir.

Yapının Rölöve Raporu

Yapı Şişli, Dolapdere Caddesi ve Yunusbey Sokak üzerinde yer almaktadır. Eğimli bir arazi üzerinde bulunan yapı, üç kattan oluşmaktadır. Zemin kat atölye olarak kullanılmakta olup bu kata inen merdivenler kaldırılmış ve döşeme kapatılmıştır. Birinci ve ikinci katlar ise çok fazla müdahale görmeden konut olarak değerlendirilmiştir, ancak şu anda kullanılmamaktadır.

Bitişik nizam parselde yer alan yapının iki cephesinden ayrı ayrı giriş vardır. Yapının Yunusbey Sokak üzerindeki konut girişinin bulunduğu kuzey cephesi tek katlıdır (Şekil 10). Dolapdere Caddesi üzerinde zemin katta atölye girişinin bulunduğu güney cephesi ise üç katlıdır (Şekil 11).

Yunusbey Sokak üzerindeki ana giriş, güney cephesine göre yapının ikinci katında yer almaktadır. Giriş holü beş basamak ve ahşap bir bölme ile ana hole bağlanmaktadır. Bu katta iki oda ve muhdes olduğu düşünülen bir mutfak bulunmaktadır; tavan döşemesinde iki adet

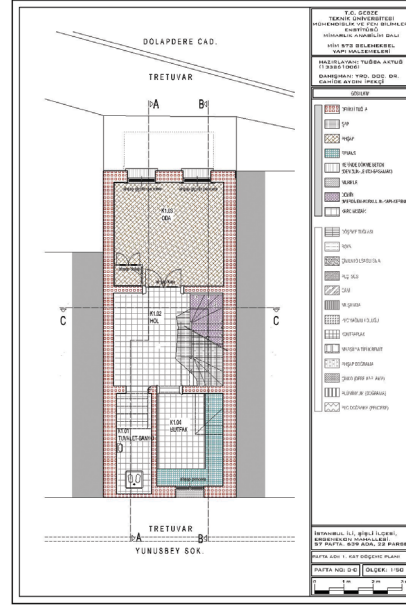

Şekil 10.
Yunusbey
Sokak Ana Giriş
Cephesi

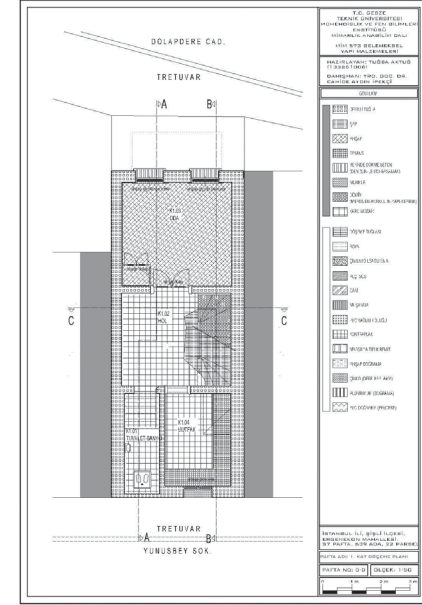
Şekil 11.
Dolapdere
Caddesi Giriş
Cephesi

(Fotograf: Mim.
Tuğba Aktuğ Arşivi)

(a) Renkli

(b) Renksiz

Şekil 12a-b. Birinci kat döşeme planı (Cizim: Mim. Tuğba Aktuğ)

ışıklık mevcuttur. Metal ve muhdes bir merdivenle inilen birinci katta oda, mutfak, duş ve hol mekânları yer almaktadır. İkinci kata göre daha harap durumda olan bu katta, merdiven hizasındaki döşeme beton ile kapatılmıştır.

Dolapdere Caddesi'ne açılan ve diğer katlardan bağımsız olan zemin katta; atölye, WC ve ofis mekânları bulunmaktadır. Ofis ve WC mekânları ile atölye arasında kot farkı mevcuttur.

Döşeme ve tavan kaplaması açısından incelendiğinde, yapının genel olarak özgünlüğünü koruduğu görülmektedir. Zemin katın atölye mekânının döşemesi beton, WC ve ofis kısımlarının ise karo mozaiktir. Yapının volta döşeme olan kemer altları kapatılmış ve sıvanmıştır. Döşeme oldukça harap durumda olup yer yer sıva ve boya dökülmesi vardır. Birinci kattaki odanın döşemesi ahşap kaplama, hol, duş ve mutfağın döşemeleri

karo mozaiktir. Bu katta da volta döşeme kemerleri kapatılmış olup merdiven altı betonarmedir. İkinci katta odaların ve holün döşemeleri ahşap kaplama, giriş holü ise karo mozaiktir. Muhdes mutfak seramik kaplıdır. Kapatılan volta döşeme sıva ve boyalarında dökülme ve kabarma meydana gelmiştir.

Kapı ve pencere dogramaları açısından incelendiğinde, yapıdaki pencerelerden yalnızca bir tanesinin değiştirildiği tespit edilmiştir. Mevcut kapıların hepsi özgün olup bazıları sökülüştür. İkinci katta kuzey cephesindeki odanın penceresi PVC olarak yenilenmiştir. Giriş holü ile holü bağlayan ahşap bölmenin kapısı ile birinci kattaki mutfak ve banyo kapıları sökülüştür; diğer kapılarda darbe sonucu hasar meydana gelmiştir. Zemin kat WC kapısı ise özgündür. Zemin kat cephesinde metal kepenk bulunmaktadır. Ofisteki ahşap bölmenin muhdes olduğu düşünülmektedir.

■ Lejant Uygulaması

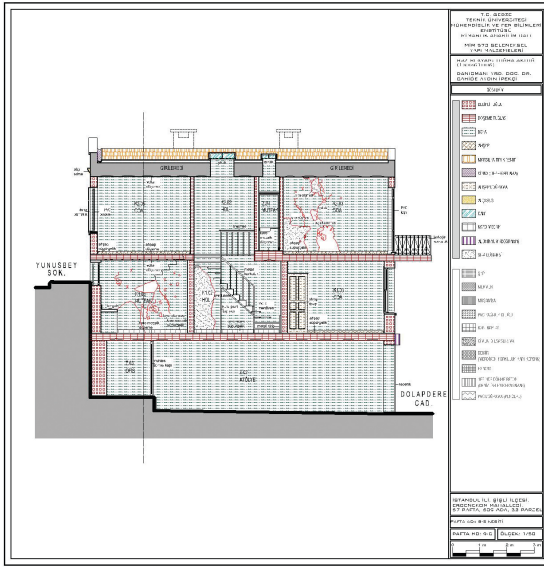
Yapıda kullanılan malzemeler; delikli tuğla, döşeme tuğlası (volta döşeme), boya, çimento esaslı kaba sıva, fayans, yerinde dökme beton (denizlik-lento-basamak), ahşap, Marsilya tipi kiremit, çinko (dere kaplama), ahşap doğrama, alçı, karo mozaik, şap, mermer, metal (merdiven-korkuluk-kapı-kepenk-putrel), cam, PVC örtü (muşamba), PVC yağmur oluğu ve kontrplaktır.

Paftalar renkli ve renksiz (D sütunu) olmak üzere iki şekilde hazırlanmıştır (Şekil 12a-b). Renkli paftalardaki taramalarda, Tablo 1 ve 2'de C sütununda gösterilen yöntem uygulanmıştır. Lejant paftanın sağında ve malzeme isimleri alt alta gelecek şekilde sıralanmış, kullanılan ve kullanılmayan malzemeler gruplandırılmıştır. İlgili paftada kullanılmayan malzemeler renkli sunumlardaki lejantta gri (Şekil 12a), renksiz sunumlardaki lejantta

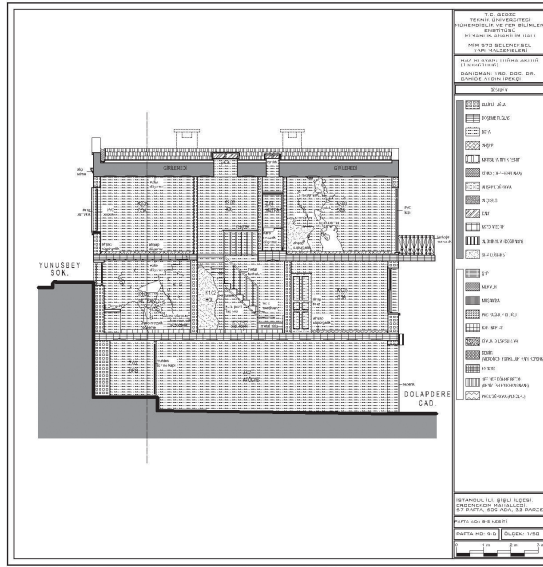
ise (Şekil 12b) kalem kalınlıkları azaltılarak gösterilmiştir, böylece algıda seçicilik hedeflenmiştir.

Ayrıca az da olsa malzemelerde görülen bozulmalara da (sıva dökülmesi ve bitkilenme) yer verilmiş, fakat bu gösterim yalnızca bozulmanın bulunduğu ilgili paftalara eklenmiştir. Sıva dökülmesi, boya kabarması ve çatlama gibi bozulmaların olduğu kısımlar renkli paftalarda kırmızı çizgi ile ifade edilmiş ve daha belirgin gösterilebilmesi

(a) Renkli

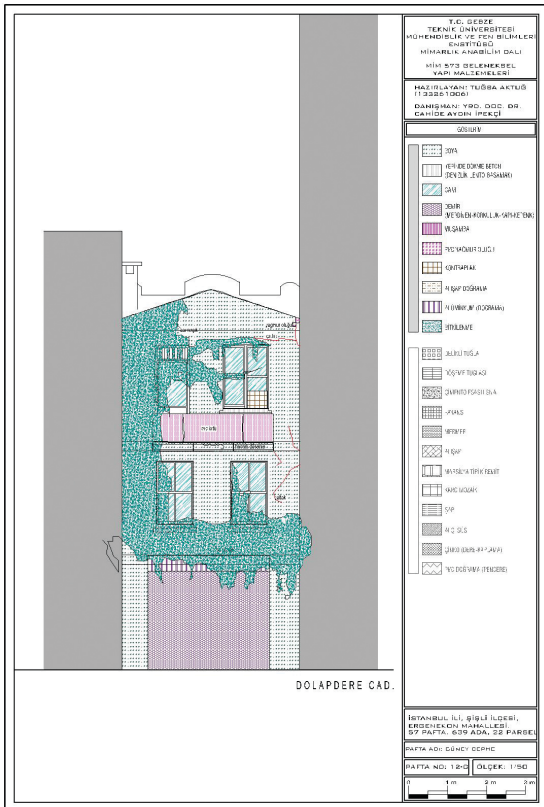

(b) Renksiz

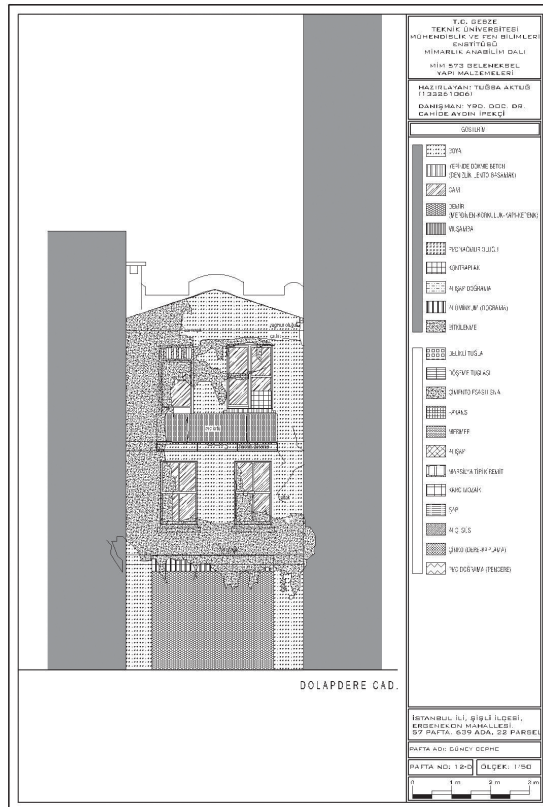

Şekil 13a-b.
B-B Kesiti
(Çizim: Mim.
Tuğba Aktuğ)

(a) Renkli

(b) Renksiz

Şekil 14a-b.
Güney
Cephesi
(Çizim: Mim.
Tuğba Aktuğ)

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma kapsamında incelenen örnekler ve ilgili ders kapsamında hazırlanan çalışmalar doğrultusunda geliştirilen öneri malzeme analizi lejantı, AutoCad programı kullanılarak hazırlanmıştır. Hazırlanan malzeme analizi lejant gösterimlerinde dil birliği sağlayabilmek amacıyla, malzemelerde renkli ve renksiz olmak üzere bir ifade biçimi geliştirilmeye çalışılmıştır. Ancak projeden projeye kullanılan renklerde ve taramalarda farklılıklar görüldüğünden, Tablo 1 ve 2’de açıklandığı üzere A, B, C ve D sütunlarındaki dört farklı ifade biçimi, renkli ve renksiz olmak üzere koruma grubu 2. derece olan tarihi bir yapının rölövesi üzerinde uygulanmıştır. Bu şekilde, rölöve hazırlama çalışmalarında tek bir malzeme analizi lejantı yerine alternatif seçenekler sunulmuştur. Uygulama örneği proje üzerindeki malzeme analizi lejant gösterimleri karşılaştırıldığında, renkli hazırlanan projelerin plan, kesit, görünüş

ve tavan planı vb. paftaların daha anlaşılabilir olduğu görülmüştür. Renksiz (siyah-beyaz) hazırlanan paftalarda ise, lejantlarda kullanılan taramalarda çizgi kalınlığı ve sıklığı ölçekli çizimlerde karışıklığa neden olmuştur. Bu çalışmanın farklı bilgisayar programlarında da hazırlanarak denenmesi gerektiği, ortaya çıkacak alternatif seçeneklerin değerlendirilmesinin standart bir malzeme analiz lejantının oluşturulması çalışmalarında yararlı olacağı düşünülmektedir.

Yaygın olarak kullanılan geleneksel malzemeler için geliştirilen öneri malzeme analiz lejant çalışmasında; sonradan yapılan müdahalelerle yapıya eklenen farklı ve yeni yapı malzemeleri göz önünde bulundurularak, gösterim teknikleri konusunda öneriler geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca “hıms” gibi geleneksel yapım tekniklerinin yaygın olduğu ülkemiz coğrafyasında önerilen malzeme analiz lejantına, duvar, döşeme

gibi yapı elemanlarının malzeme-yapım tekniği arakesitini açıklayıcı gösterim biçimlerinin de geliştirilerek eklenmesi bu analizleri daha anlaşılır kılacaktır. Ahşap türleri veya taş çeşitlerinin birden fazla olduğu yapılarda, belirtilmesi gereken malzemelerin öneri lejantın ilgili yerlerine eklenerek yanlarına açıklayıcı bilgi verilmesi, malzeme analiz çalışmasının daha ayrıntılı ve açıklayıcı olmasını sağlayacaktır. Koruma grubu 1. derece olan tescilli eski eserlerde söz konusu lejantın kullanımında malzemele- rin daha ayrıntılı şekilde belirtilmesi gerekmektedir.

Koruma Bölge Kurullarına sunulan malzeme, dönem, bozulma vb. tüm analizlerin lejantlarının irdelenerek ortak gösterim teknikleriyle uygulamaya geçirilebilmesi için Türkiye genelinde ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından çalışmalar yürütülmesi uygun olacaktır. Sunulan bu çalışmanın konuya destek olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- 1- Anđı, S., 2014, “Kârgir Yapıların Koruma ve Onarım Çalışmalarında Doğal Taş Envanteri Hazırlanmasının Önemi ve Dünya’da Örnekler”, *Kârgir Yapılarda Koruma ve Onarım Semineri VI, 02-03 Aralık 2014*, Bildiri özetleri, İBB KUDEB yayını, İstanbul, s. 13-14.
- 2- Arşiv 1; 2014, İstanbul 3 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü.
- 3- Arşiv 2, 3, 4; 2014, İstanbul 6 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü.
- 4- Arşiv 5; 2014, Kocaeli Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü.
- 5- Böke, H., İpekoğlu, B., 2014, “Korumada Avrupa Standartları”, *Kârgir Yapılarda Koruma ve Onarım Semineri VI, 02-03 Aralık 2014*, Bildiri özetleri, İBB KUDEB yayını, İstanbul, s. 6-7.
- 6- Ersen, A., Güleç, A., Alkan, N., Kudde, E., 2009, “Konservasyon Raporunun Önemi, İçeriği ve Hazırlanma Adımları”, *Restorasyon Konservasyon Çalışmaları Dergisi*, sayı 2, İBB KUDEB yayını, İstanbul, s. 3-17.
- 7- 2863 sayılı yasanın 660 no.lu ilke kararı, 2014, URL: <http://teftis.kultur-turizm.gov.tr/TR,13918/660-nolu-ilke-karari-tasinmaz-kultur-varliklarinin-grup-.html>.